

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KÁNITZ ÁGOST.

III. ÉVF. 30. SZ.

1879. JUNIUS.

TARTALOM: Adatok Kalocsa flórájához MENYHÁRTH L. — Floristikai adatok I. SIMKOVICS L. — Könyvismertetések: E. BURNAT et A. GREMLI Les Roses des Alpes Maritimes (ism. KELLER J. B.) — Tudós társaságok. — Halálozások. — Kiténtetések. — Személyi hírek. — Kinevezések. — Nyilvános gyűjtemények. — Szerkesztői posta.

ADATOK KALOCSA FLÓRÁJÁHOZ.

Közlő: MENYHÁRTH LÁSZLÓ S. J.

A tudománynak szolgálói s egy érdektelennek híresztelt vidék iránt nagyobb érdeket kelteni, ez volt céлом és ohajom, midőn könyvemet (Kalocsa vidékének növénytenyészeté) nyilvánosságra bocsátani siettem. Reméltem ugyanis, hogy a kezdeményezés ily módon megtörténvén, jobban fog haladni a vidék átvizsgálása s mások közreműködése lehetővé és könnyebbé leszen. Ezen remények lassan ugyan, de némi részben mégis valósulni kezdenek. Részint mások figyelme nagyobb mértékben irányul Kalocsa növényeire, részint egyes, különben elszigetelten maradó adatok kiegészítik lassanként azon hézagokat, melyek hogy léteznek, nemcsak magától érthető, hanem (miut könyvem első szavaiban okadatoltam) a körülmények elkerülhetetlen követelményének tulajdonítandó.

P. BRANDIS ERIK S. J., bár évek óta egészen másnemű foglalkozások által van igénybe véve, szíves volt mégis könyvem átlapozásánál fölmerülő gondolatait kérésemre velem közölni. Ezekből jelenleg a következő adatokat választom ki.

„*Loranthus europaeus* JACQ. a Kalocsai flóra növényei közé sorolandó. Emlékezzék azon példányokra, melyek az Ön által többször említett tölgyfákon előfordúlnak, főleg Várszeg erdőiben Fadd alatt.” Ezen adat annál értékesebb, mennél kevesebb helyről ismeretes eddig az Alföldön a kérdéses növény előfordulása.

Aster punctatus WK. BRANDIS által 1867-ben Üreg-Cserte és Homokmégy puszták között földöztetett föl; itt azonban később sem ő sem mi többé föl nem találhattuk; de hogy a vidéken, és pedig a BRANDIS által jelzett hely közelében valóban előfordul, WIESBAUR S. J. alább idézendő fölfödözése tanúsítja.

Cuscuta lupuliformis KROCK. igen gyakori és pedig bodzán élődve a Duna töltésein a Meszesi-Révnél.

Orchis fusca JACQ. Hajós környékén nem ritka; gyakori volt a régi, most már nem létező vadaskertben.

Poa depauperata KIT. (?) A Kalocsai szöllők között. BRANDIS még 1866-ban szedte.

NEILREICH (Diagnosen der in Ungarn p. 138) a következő megjegyzést teszi: „*P. depauperata* KIT. in SPR. Pug. I. 7. (N. 20) secundum specimen authenticum e manu KITABELII in herbario WILLDENOW est forma *P. nemoralis* spiculis parvis bifloris.“ BORBÁS ellenben (Floristicai közlemények . . . Math. s term. közleményekben, 1878. p. 60.) így szól: „*P. depauperata* KIT. in herb. WILLD. est *P. serotinae* forma uniflora (!), ligula enim acuta, culmus parum scaber. Specimen ceterum KITABELII imperfectum, post messim enatum videtur. — *P. depauperatam* autores plerique ad *P. nemoralis* L. falso reducunt.“ Mind BORBÁS mind NEILREICH ugyanazon példányt látták, mindketten jól ismerik mind *P. nemoralis*, mind *P. serotinát*: véleményük mindezek dacára egészen ellenkező. Még több! WILLDENOW herbariumának ugyanazon növényéről NEILREICH állítja: „spiculis parvis bifloris“, BORBÁS ellenben: „est forma uniflora“. Mindkettőnek természetesen igaza nem lehet; gondolható-e azonban valamely kiegészítő középút, hogy egyikről se kelljen mondanunk, miszerint felületesen tekintette meg? Ha csak azt nem mondjuk, hogy a két különböző adat ugyanazon növény különböző kalászkáira vonatkozik, középútat találni igen nehéz. Az is lehetséges azonban, hogy egyik tudósunk a fejletlen, elsatnyúlt, terméketlen virágot nem számította, a másik pedig azt is számba vette. Lehetséges tehát, hogy a kérdéses példány valamely analog alak azon *P. trivialis*hoz, melyet TRIN. (Fund. p. 139.) *P. semineutra*-nak nevez „spiculis uni-sesquifloris“ GRISEB. in LED. Fl. rossica. — Bármint legyen a dolog, kétségkívül helyes azon következtetés, melyet a két szerző eltérő vélekedéséből vonok: t. i. a kérdéses KITABELIÉLE növény mind *P. nemoralis*-, mind *P. serotina*-hoz föltűnően hasonló s talán a kettő között áll.

Tekintsük már most BRANDIS növényét. Hasonló *P. nemoralis*hoz (Halme . . . sammt den Scheiden glatt . . . Blüthenspelzen grün mit einem sattgelben Flecken vor der Spitze.“ NEILR. Fl. Nied. Oe. 66); hasonló *P. serotina*hoz („floribus . . . margine basin versus dorsoque linea angusta pubescente notatis, . . . ligula oblonga acuta“ KOCH; „culmus parum scaber“ BORSÁS); sőt ezen kívül *P. trivialis*hoz is hasonló („das oberste Halmblatt kürzer als seine Scheide . . . gras- oder graugrün“. . . Habitus etc. NEILR. l. c.) s talán még hasonlóbb SCHULTES (non KUNTH) *P. Kitaibelii*-hez. — Mi valószínűbb ezek után, mint hogy ezen, az említett növényekhez közel rokon, de azokhoz helyesen nem sorolható növény, *P. depauperata*nak tartandó. Annyival inkább, mert ezen vélekedéssel egy bizonyos adat sem ellenkezik s mért ugyanazon növényt tudósaink a Kalocsai növény majd egyik majd másik rokonának tartották. Hogy azonban ezen meghatározás igazolására mások ítéletét is kikérhessem, s hogy azokat, kik valamely KITAIBELIÉLE példányt alkalmilag megtekinthetnek, figyelmessé tegyem, kötelességemnek tartom a növény pontos leírását közölni, később megnevezendő azt, ha talán megnevezendő volna. BRANDIS növényének leírása következő:

Poa 7 dm. alta, radice caespitosa (?), foliis 5 mm. latis, (fasciculorum sterilium angustissimis) obscure viridibus, scabris, supremo 10 cm. longo (vagina ejusdem 14 cm. longa), subsequenti 14 cm. longo (vagina 10 cm. longa) caeteris vagina multo longioribus, versus apicem sensim sed non multum attenuatis, supremo vix attenuato, — omnibus in aculeolum excurrentibus; — vaginis valide nervosis, laevibus (vel tenuissime scabris, sensui fere latentibus), ligulis productis 7 mm. longis, acutiusculis. Ramis paniculae capillaceis, valde inaequalibus, scabris, 5-pluribus, semiverticillatis. Spiculis minimis (iam-iam efflorentibus 1—1.5 mm. latis, 2—2.5 mm. longis), ovato-lanceolatis, bifloris; glumis fere omnino laevibus, inferiore uninervia, superiore trinervia ovata in marginem lato-membranaceum abeunte; floribus lineari-lanceolatis, lanceolatisque, pallidis; palea inferiore quinquenervia, in apicem lato-membranaceum pallidum, flavescentem deficiente, linea in nervo dorsali et utrinque in nervo marginali sericeo pubescente praedita.

Az adott leírásból világos, hogy a kérdéses Kalocsai perje legkönnyebben *P. serotina* alá volna sorolható. Amde hiába keressük növényünkön a *P. serotina*ra nézve oly jellemző, lasként egészen elkeskenyedő hosszú leveleket; más a leve-

leknek a levélhüvelyhezi viszonya, hiányzik a NEILREICH-féle jegy is: „Blüthenspelzen grün, mit einem ockergelben Flecken vor der Spitze.“

Véleményem szerint *P. trivialis*-hoz közelebb áll, habár a systematikai jellegekre figyelve (érdes levélhüvely) attól könnyebben megkülönböztethető. A kicsiny kalászkák, a leírt levélalak, a növény egész alkata *P. trivialis* alakjaira utal. Talán tehát ide soroljuk növényünket? De mi lesz akkor *P. trivialis*-ból, ha az érdes levélhüvelyt s általában a növény érdeességét sem vesszük többé tekintetbe? mily ismertető jelek által leszen a rokonfajoktól megkülönböztetkedő? Talán a levélhártya alakja által? De hiszen még *P. pratensis* is bir hasonló levélhártyával. L. BORRÁS l. c. p. 62: „*Poae pratensis* var. *Hohenackeri* TRIN. . . . ligula oblonga producta.“ Avagy talán a levél és levélhüvely viszonyos nagysága által? Ezen systematicus jelleget a Kalocsán szedett egyetlen egy *P. trivialis* f. *P. multiflora* ROEB. Ic. 1655. is megcáfolja, melynél a levél jóval hosszabb hüvelyénél. Ha tehát az eddig létező systematikai jellegeket fölforgatni nem akarjuk, nem szabad az eddig létező fajok alá bármily változatú alakokat könnyedén összevonni, helyesebben mondva: bármily változatú alakokat egymással összezavarni. (A mi természetesen főleg azoknak legyen mondva, kiknek sietősb teendőik nincsenek, mint a mások által újonnan föllállított alakokat, azonnal egyszerűen összevonni, synonymiázni.) Hasonló áll *P. nemoralis*-ról, melyhez, ámbár helyesebben „Scheiden, glatt“ (NEILR.) jellemezzük, mégis mások alakokat cum vaginis scabriusculis is oda sorolni szoktak. *P. annua* L. csoportjáról mondja KOCH: „Flores praeter lanam . . . glabri“, az Innsbrucki növény több példánya floribus scabris eszerint egészen más csoportba tévedne. Valóban igen nehéz a mindinkább szaporodó tények és adatokkal szemben az egyes fajokat helyesen elkülöníteni és még nehezebb azokat összezavarás nélkül helyesen összevonni. Avagy legalább is igen nehéz úgy összevonni, hogy a természet ismeretére nézve igen fontos sok alak és adat ismét az ismeretlenség homályába vissza ne dobassék. Mig valaki csak egyes fajokkal s ezekből is talán csak néhány példánnyal bajlódik, nem érzi ezen nehézségeket, mert nem ismerik, nagyobb látkör és több anyag mellett azonban legalább sok genushál naponként hasonló nehézségekre akadunk. Mesterkélts systematikai jellegeink több tekintetben cserben hagynak; — több genus más, határozottabb és általánosabb jellegeken újból volna fölépitendő.

Okadatolva nem vonom tehát a Kalocsai kérdéses perjét *P. trivialis* alakkörébe. Miért nem lehetne azonban növényünk *P. Kitaibeli* SCHULT. Oesterr. Fl. I. 225. (non KONTA.)?

SCHULTES perjéjének leírása következő: „Gleiche ausgebreitete Rispe; die Aehrchen eiförmig (!), fast 3-blüthig; die Blüthen fast (!) 5-nervig, an der Basis nackt; Halm und Blattscheiden aufwärts (!), die Blätter abwärts gestrichen scharf; das Blatthäutchen länglich, die Wurzel faserig. — (Die Pflanze ist nach allen Dimensionen kleiner, zarter und steifer als *P. trivialis* (!); die schmalen (!) Wurzel- und Halmblätter laufen in eine stechende feine Spitze aus; die Blattscheiden tief gestreift; die Aeste und Zweige der Rispe sehr scharf; die kleinen Aehrchen etwas stumpf, 2—3 blüthig, grün weiss und purpurfarben schattirt. In Syrmien. 2.) — A Kalocsai Poával nem egyező jellegetek !-jelekkel tüntetem föl.

Ezen leírást tekintve nem tagadható, hogy BRANDIS perjeje igen közel áll *P. Kitaibeli* hez. Jelölt különbségek azonban úgy tüntetik föl előttem *P. Kitaibeli*-t, mint oly növényt, mely a Kalocsai perje és *P. trivialis* között áll ugyan, de ez utóbbtól keveset különbözik. S valóban az Innsbrucki egyetemi herbariumban láttam déltiroli példányokat (*P. trivialis*, Bozen, l. HAUSMANN), melyek érdessége jelentéktelenebb mint a közönséges alaknál s melyek kétvirágú kis kalászkáik által egészen hasonlóak a Kalocsai Poához. Ha tehát *P. Kitaibeli* csakugyan *P. trivialis* hasonló alakjai között keresendő, úgy a déltiroli növény legvalószínűbben képviseli azt; a Kalocsai példány pedig ezen kör határán, de ezen körön kívül áll.

De *P. nemoralis*hoz sem sorolhatjuk növényünket. A hosszú levélhüvely, a levelek és levélhüvelyek fönn leirt tulajdonságai stb. ellenezik azt a másnemű föltűnő hasonlóság dacára is.

Hogy végre növényünk megegyezik *P. depauperata*-val, a mint azt főleg NEILREICH és BORBÁS értelmezik, az adott leírásból világos. A név is legalább NEILREICH, BORBÁS és mások etymológiája szerint, kik azt, a mint szavaikból kivehető, a kis és kevés virágú kalászkákra viszonyítják, ráegyezik növényünkre. Igaz ugyan, hogy SCHULTES értelmezése szerint Poákra a *depauperata* név nem illik, de az ő növénye, a mint a leírásból Oest. Fl. I. 228. 1) kiténik nem azon perje, melyet

1) „Armlüthiges Rispengras. — *Poa depauperata* KR. — Die Rispe ausgebreitet, höchstens 5—6-ästig, mit einzelnen 3—5-blüthigen Aehrchen an der Spitze derselben. (Die Pflanze artet, wie ich aus

ezen név alatt más forrásokból ismerünk ; s az ő etymológiája szerint a *depauperata* név sem jelent kis és kevés virágú kalászkákkal bíró növényt, hanem oly bugát, mely „legfőlebb öt-hat ággal bír, egyes 3—5 virágú kalászkákkal azok hegyén.”

WIESBAUR S. J. újabb adatai részben már ismeretesek s a Kalocsai növények számát ismét tetemesen megszorítják. Ha e fáradhatatlan vizsgáló növényeit áttekinteni, a miért reményelem, időt nyerend ; úgy még igen sok és igen érdekes adattal fogja a flóra ismeretét gazdagíthatni. Jelenleg részemről csak néhány az Oest. bot. Zeitschriftben közölt, vagy levelezés folytán tudomásomra jött adatra szorítkozom.

Viola sciapholia Koch Előfordul az érseki kertben (WIESB. l. c. 1878. n. 8.) Az eddigi fogalmak után igen föltűnő jelenség, hogy ezen növény a magyar mélysíkon is előfordul. NEUBRICH (Aufzähl. 271.) még azon is kételkedik, hogy Pozsony mellett előfordulna s megjegyzi: „Eine schattenliebende Pflanze der Berg- und Voralpenregion” — mely utolsó szavak mellé talán jobban illenek a kérdőjel, mint a növény Pozsonyi helyét illető kétely kifejezésére. Eddig itt (Innsbruck), a havások országában, sem találtam, s KERNER is csak két helyről ismeré: a Hötting fölötti mezőkről és Mühlau falucskából ; az utóbb jelzett helyen azonban többé nem fordul elő.

Dianthus Armeria L. Hajós mellett lőszhalmokon. (WIESB. l. c. 1878. n. 9.)

Trinia pumila (L.) — (*T. Kitaibeltii* MB.) WIESB. l. c. Hajós mellett.

Aster punctatus WK. Hajós és Nádudvar környékén (WIESB. l. c.) Nem mertem ezen növényt Kalocsa növényei közé fölvenni, míg annak előfordulása teljesen bebizonyítva nem volt. Ambár ugyanis NEUBRICH állítása l. c. p. 101: „mit Sicherheit nur im östlichen Gebiete“ KERNER pótló adatai által lényeges helyreigazítást szenvedett, mindamellett ezen növényt mindenkor mint olyant képzeltem, mely jellemző ugyan és otthonos (endemicus) faja Tiszánk vidékeinek, de ritka és nagyban véve hiányzik a Duna partvidéken ; a mint hiszem oly sok növény oly jellemző a Tisza síkságaira nézve s csaknem

gezogenen Exemplaren sehe auch durch die Cultur nicht aus. Das wildwachsende Exemplar, das ich vor mir habe, ist mehr als 1 ½' hoch, die gezogenen sind 1' hoch, und noch armlüthiger ; die Halme glatt, die Blätter flach, nach rückwärts gestrichen scharf, aufrecht abstehend ; das Blatthäutchen sehr kurz ; die Aeste der Rispe sehr scharf ; die Aeirchen eiförmig, spitzig grün und weiss. In Wäldern in Ungarn.“ — P. nemoralis alakkörébe tartozónak látszik.

teljesen hiányzik a Duna mentében. Ezen különböző fölfogás a Duna és Tisza növényzetét illetőleg (bár a két folyam partvidéke meglehetősen eltérő talajváltozatokat mutat) sok tekintetben tűnni kezd előttem. S ha Kalocsa némely tájékaira (pl. a még kevéssé átvizsgált Akasztó területére) visszaképelem magamat: úgy mindannyiszor gyermekkori emlékeim is visszatérnek, melyek a Tisza kedves síkjaira varázsolnak.

Hieracium boreale FRIES Hajós mellett (WIESB. I. c.) — Az Alföldről eddig alig ismert növény.

Linaria italica TREV. Kalocsa vidékén saját észleleteim szerint igen ritka, én csakis a vidék határán, Tápé pusztán találtam. RIESZ FERENC S. J. a múlt évben Akasztó vidékén is fölfödözte.

Thesium ramosum HAYNE Az érseki kertben és Gombolyak pusztán (WIESB. in litt. 1878.) Ezen adat kiegészítésül szolgáljon Kal. vid. növt. p. 164 szavaihoz: Bizonytalan helyről bírok pár ágat (Paksi sziget?).

Thesium humile VAHL Szakmár körül (WIESB. in litt. 1878.)

Lythrum bibracteatum SALZM. tekintetében igen érdekes WIESBAUR múlt évi tapasztalatai. Mig ugyanis 1876-ban, a Duna kiöntéseinek évében, mindenfelé töméntelen mennyiségben lepte el a nedves talajt, a múlt évben alig volt lehetséges csak néhány példányt is találni. Ezen körülmény — a növény elterjedési viszonyainak oly szeszélyes változása — könnyen megmagyarázza azon tényt, hogy bár *L. bibracteatum* igen régen s talán századok óta honos Alföldünkön, az 1876-iki évig, mégis ismeretlen volt.

A mi saját herbariumi tanulmányaimat illeti, többenemű elfoglaltságaim következtében különös eredményről nem szólhatok. — A *Roripá*kot illetőleg BORBÁS tanulmányozásai után (Vizsgálatok . . . — Matb. s term. Közlem. 1878) több észrevételeim és adataim volnának ugyan, de azokat is későbbre halasztom. Jelenben *R. Kernerit* illetőleg csak annyit szabadjon megjegyeznem, hogy az ép oly önálló alak, mint bármely magyarhoni *Roripa*.

CHRIST szíves meghatározásai után Kolocsa flórája a már ismerteken kívül igen szép rózsával dicsekedik. Ez:

Rosa therebinthinacea BESS. Már 1875-ben szedett WIESBAUR ezen növényből gyümölcsös ágakat, melyek azonban kellő meghatározásra elegendő biztosítékot nem nyújthatának. A mennyire tehát tökéletlen példányok után találgatni bátoroktunk, a növényt *R. pumila* JACQ. saját szerű fajvegyületének voltunk hajlandók tartani. Midőn 1876-ban bővebb anyag gyűj-

tése miatt ismét utána néztem, a WIESBAUR által fölfödözött bokrot nem találtam ugyan, de annak közelében egy más bokorcsoportozatra bukkantam, melyet főleg nagy levelei, saját-szerű illata és szép sátorosan csoportosult virágai tevének föltünővé. *) Mint értesültem, a múlt évben WIESBAUR ismét meglátogatta az illető helyet s az érdekes rózsából művelésre alkalmas törzset vitt magával Kalksburgba. Sőt Kalocsán (a Tyúkmajor mellett) egy más hasonló bokrot fedezett fel, melyet szintén művel.

Nagyon valószínű, hogy miután ezen rózsát osztrák-magyar szerzőink bevett szokás szerint *R. tomentosá*-hoz sorolják s bár attól föltünően különbözik, meg nem különböztetik. — SADLER *R. tomentosája* sem egyéb („in dumetis et fruticetis praesertim ad vinearum margines“) mint *R. therebinthinacea* Bess. Ugyanigy állhat a dolog KITAIBEL *R. villosa*-jával, melyet P. Szt. Márton környékén talált. E szép rózsza azonban nem lehet gyakori Alföldünkön, mert KERNER I. c. n. 589. határozottan állítja: „Von mir wurde im hier behandelten Gebiete überhaupt keine, in die Sect. *Villosae* auct. gehörige Rosenart beobachtet.“

Ugyanazon helyen, hol *R. therebinthinacé*t találtuk (Paks és Kömlőd közt a Dunára kitekintő kellemes kis völgyben) még a következő rózsákat gyűjtöttem.

R. dumetorum TRUILL. alakjai közül *R. urbicá*t majdnem kopasz levelekkel, mely a közeli Malomhegyről is ismeretes (I. c. p. 76), — és ezenkívül egy, a flórára nézve egészen új alakot: *R. uncinella* Bess. föltünően nagy levelekkel.

R. canina L. csoportjából itt is fölfödöztem CHAUS *R. verticillacanthaját*. Ez terjedelmes összefüggő bokrokat képez és virágoktól teljesen elborítva, gyönyörű látványt nyújt. Az azt seregesen ellepő méhek ellen valóságos harcot kelle küzdenem birtokáért.

A Kalocsai *Rumex pratensis*ről eleinte BORBÁS, később kérésemre SIMKOVICS is szíves volt nyilatkozni. Véleményük szerint a Kalocsai növény *R. stenophyllus* LEDER. Nekem még csak a főlevelek tekintetében van kétségem. A számos általam észlelt példányokra ugyanis úgy emlékezem vissza, mintha azok levelei némelykor szíves aljból szálasan hosszúdadok vol-

*) Foliola ovata (vel elliptica), obtusiuscula, duplicato-serrata, facie tenuiter sericeo-tomentosa, dorso griseo-pubescentia. Aculei robusti, subrecti. Fractus ovoides versus apicem attenuatus. Pedunculii et calyces glanduloso-hispidi, foliolorum dentes glandulosi. Sepalis corolla brevioribus, pinnatifidis, appendiculatis.

nának; a mi különösen *R. biformis* omra vonatkozólag látszik valószínűséggel birni, melynek gyökleveleit (l. c. p. 161) nem is irtam le, mert azok herbariumomban hiányoznak. S ezen valószínűség eléggé indokoltnak látszik. Mert ha igaz az, hogy *R. crispus* L. szives aljból szálasan hosszúdad levelekkel is előfordúl, úgy nagyon valószínű, hogy legközelebbi rokona, *R. stenophyllus* melyet hazánkban először SIMKOVICS különböztetett meg *R. crispustól* ³⁾ (l. MNL. I. 127. 128 l.), szintén előfordul hasonló alakú levelekkel. Már pedig, hogy *R. crispus* a fön leirt levelekkel Lyon körül valóban előfordúl, arról világosan tanuskodik *R. chymophyllus* GANDOGER ⁴⁾, mely szerzőnek tekintélyét csakis a szóban levő tény igazolására hozom föl. *R. stenophyllus* tehát valószínűleg „foliis . . . cordato-oblongis“ (Kocz, *R. pratensis*) is föltalálható; mely esetben legalább is 4 alak (faj vagy varietas . . . a mint tetszik) lesznek megkülönböztetendő: egy részről *R. crispus* L., más részről *R. pratensis* MK. s a kettő között *R. stenophyllus* LEDEB. és *R. biformis* MENYH. foliis radicalibus cordato oblongis. Ez utóbbi más tekintetben jeletéktelen alakja *R. stenophyllus*-nak; s hogy fajvegyület volna, többé nem valószínű előttem; *R. paluster* nek pedig, melyre csakis a virágzat emlékeztet, semmi esetre sem fajvegyülete.

FLORISTIKAI ADATOK.

DR. SIMKOVICS LAJOS-tól.

I.

Thalictrum rufinerve LEJEUNE et COURTOIS Comp. Fl. Belg. II. 207. Midőn 1877 ben Tokaj vidékét meglátogatám, átevezék jul. 21. Tokajról a Bodrogköz déli csúcsára, s ott egy díszes társasággal a Kapitánytóhoz rándulánk ki. E tó mellett és környékén buja fűvel benőtt árterületeken nagy, szürkezőld levelű, s tekintélyes termetű *Thalictrumok* virágoztak, melyekről összehasonlítás folytán kiderült, — hogy *Th. rufinerve*ék. E hazánkból eddig ösmeretlen növényt [SCHEUN

³⁾ BOBBÁS levélben közölt tudósítása szerint „SÁNDOR herbariumában mint *R. crispus* var. *odontocarpus* volt megkülönböztetve.“

⁴⁾ Szerző az említett növényt művében: Flore Lyonnaise . . . p. 191. így írja le: „Grappes fructifères lâches et interrompues à la maturité; rameaux dressés et rapprochés de l'axe, les floraux feuillés jusqu'au sommet (?) feuilles très-grandes, oblongues lancéolées, arrondies cordées et parfois émarginées à la base, entières, crispées, ondulées; fruits arrondis du haut et échaurés; sép. très-obtus au sommet.“

Th. rufinerve-je maga a szerző szerint = *Th. strictum*] Banyamegyében is gyűjtöttem Laskó fajnál a Duna-Dráva közén.

Adonis Soproniensis SÁNDOR, Fóth mellett a Somlyó-hegy nyugoti, nagyjában gyepes, hegyoldalán szedtem négy tövet e növényből: melyek míg egyrészt megegyeznek a Budapest mellett a Kamaraerdő szélén szedett hasonló *Adonis*ommal, és főleg leveleiknek széles s nagy sallangjai által térnek el az *A. vernalis*től; másrészt egyikök világos átmenetét képez az *A. vernalis*hoz, a melylyel együtt nőnek a nevezett hegy oldalán.

Erysimum strictum FL. WERT. hazánkból igen kevés helyről ösmeretes; azt 1877. jul., jól kifejlett termésekkel szedtem a Hegyalján Tolcsva mellett, a Bükkoldal nevű erdő kövecses tisztásain.

Viola sepincola JORD. Buda-Pesten az Orczy-kert árnyékos helyein. Feltűnik és eltér a *V. hirtat*ól elevenebb zöld színű, durván csipke-fürészes élű, s nagy lemezű levelei által, melyek úgy lapjukon, mint nyelükön kevésbé szőrös mezűek, mint a *V. hirtán*ál.

Hibiscus Trionum L. t hazánkból csupán Nagyszében környékéről találok, a *H. ternatus* CAV.-tól megkülönböztetve, közlöttnek. Tudomás szerint ugyanis a mi közönséges *H.*-unk miként azt már LEDEBOUR (Fl. Ross. I. p. 437) kimutatta, — a *H. ternatus* CAV.-hoz tartozik, s nem a *H. Trionum* L.-hoz. Tokaj-hegyaljai utamban, Tolcsván a közönséges *H. ternatus*-on kívül a *H. Trionum*-ot is gyűjtöttem, mely ott megmunkált talajon s különösen a kertekben vadon tenyészik; s ezért Tolcsva hazánkban az igazi *H. Trionum* L.-nak második helyét képezi.

Melandrium pratense RÖHL. var. *glabratum* SIMK.: caule glaberrimo stricto; foliis anguste lanceolatis, glabris et cum calyce glabro punctatis obsessis. Calyx nonnunquam obsolete pubescens. Jellegeztetik egészen meztelen sudar szára, keskeny lándzsás levelei, és meztelen vagy aprón pelyhesedő csészéje által. Csészéje s levelei rendszeren apró pontokkal vannak behintve. Terem Kardszag és Fűzesgyarmat között a Holt-Berettyónál, hol a Bucsatanya mellett 1873-ban szedtem. E növény, úgy viszonylik a *M. pratense* RÖHL. hez, mint a *M. Preslii* SEKERÁ, a *M. silvestre* RÖHL. hez.

Monotropa glabra BERNH. Budapest mellett a Háromkúthegey erdős hátán, a Jánoshegy felőli nyergen. E ha-

zánkból eddig kevés helyről ösmert növény új adatot képez Budapest vidékének flórájához.

Arum Orientale MB. Flora Taur. Cauc. II. 407. (*A. intermedium* SCHUB.). Elég gyakori Debrecen vigályos erdeiben. Csak ez az *Arum* terem ott.

Glyceria nemoralis UEBER. et KÖHN. Kolozsvár mellett a Bükk-erdőnek nedves, lápos helyein. — *G. aquatica* (L. sub *Aira*) PRESL var. *uniflora* KERNER Kolozsvár mellett nedves láposon a Nádas-szőlő és a Kajántó-patak közt.

Stipa Tirsia STEV. in Bull. Soc. nat. Mosc. XXX (1857) 367. Duplai falu mellett a Bánáti homokos területeken; és Kolozsvárt az Elővölgy soványabb helyein. Az Elővölgyben elég bőven nő több helyen, így a csúszásoknál, hol a *S. Lesingiana* TRIN. et ROPR. társaságában is előjön. E növény a *S. pennata* L.-tól (melyet Budapest vidékén a Sashegyen és a Pilishegyen gyűjtöttem) főképp abban különbözik, hogy virágpolyváján — mely a termést körülöleli — a fő szőrsor nem halad végig, hanem a polyva meztelen peremű csúcsa előtt jóval előbb megszűnik; holott a *S. pennata*-nál e szőrsor a meztelen peremű csúcsig fut ki, s azonkívül nagyobb és borsosabban álló szőrökből is van alkotva.

Triticum Savignoni (DE NOT. prosp. lig. 57.) NYM. (*T. truncatum* WALLR.) Kolozsvár mellett nem ritka, és pedig majd meztelen (α), majd szőrös (β) kalászkájú alakban: α *glabrum* a Hójahegyen; β *indumentosum* a Bükkhegyen.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Les Roses des Alpes Maritimes. Études sur les Roses qui croissent spontanément dans la chaîne des Alpes maritimes, et le département français de ce nom. Par EMILE BURNAT et AUG. GREMLI. Genève et Bale, H. Georg, 1878. 136 p. 8°.

31. A „Nyugati havasok”, e nevű részét s illetőleg az e néven nevezett francia departem. rózsa flóráját tárgyaló könyvecske: az 1—7 l. a literatúrát; 8—14 l. a flora geográfiai viszonyait; 15—18 l. a fajok s csoportoknak egyrészt s a vidék régióinak sajátlagos viszonyait; 10—23 l. szerzők a fajoknak többé kevésbé typicus jelentőségét tárgyalván, a fajkérdéssel szemben BAKER- és CRÉPIN-nel foglalnak állást, s — a mint azt CHRIST ROS. d. Schweiz 24 l. tette: a fajokat négy csoportban egyes összekapcsoló alakjaikban tüntetvén elő — egy táblás kimutatásban (mely ismét CHRIST munkája 47—48 l. emlékeztet) a fajok és válfajok értékének osztályozását leljük a következő feliratok alatt: „Espèces de 1-r ordre et de 2-me ordre; Variations de 1-er et de 2-me ordre.” A fajok említett két osztályába:

szerzők 24 szármozott s 3 kérdéses fajt; a variatiók osztályaiba, ezeknek első és másodértékű válfajait illet. alakjait foglalták. — 24—30 l. az ismérvek relativ értéke az alakok jellegzésénél tárgyaltatik (hasonlóan mint azt CHRISTNÉL i. h. 15—22 l. leljük), 32—33 l. a parallel variatiók néhány példája s a jellegek állandóságáról érdekes kis s részben új jegyzetkéket leljünk, melyeket szerzők (ismét CHRISTNEK i. h. jelzett tapasztalati adataival megegyezőleg,) a hibridek eddig ismert néhány alakjai megemlékezésével zárják be. Megjegyezzük, hogy a meglepő külsejű *R. armatissima* DÉSÉSZ ET RUP. itt újból mint *spinosissima* ~~*canina*~~ CHRIST említetik fel, holott e viszonylatról DÉSÉSZNEK 1877-ben megjelent Catalogusában szó sincs! Az ezt követő s a leírásokban használt jegyek s rövidítések magyarázata, és az idézett szerzők s műveik felsorolása után — e kis könyv szerzői annak második leíró részét egy saját szerű tabelláris átnézet-tel nyitják meg, hol míg az egyik lapon nagyon figyelmen levont főbb jellegek egyes betűkkel jeleztetnek, a másikon mind a „24 törzs-“ s néhány vál-faj képe ezen betűk összeállításával tüntetetik föl. Erre egy bővebb (48—54 l. terjedő) analyt. kulcs, s végre a leíró rész a névlajstrommal következik.

Szerzők — a mint már feljebb említettük — e részben tárgyalt 24 állítólagos „törzsfajt“ (a vidékükön hiányzó Sect. I. *Cinnamom.* és Sect. II. *Sabiniae* levonásával) csak négy osztályban sorolták fel, s a mint azt többek közt CHRIST tette ők is a *Caninaeák* számgazdag „Sous-Sectió“-it s csak annyi eltéréssel tartják fenn, hogy a „Subsectió III. *Tomentellae* CHRIST ET AUT.“ náluk *Transitoriae* nevet kapott, egyesítettvén itt a *Tomentellák* alosztálya CHRISTNEK a Regensb. Flora 1873 és a Journ. of Bot. 1876. *Hispaniacae* név alá foglalt délnyugati tribusával, melynek típusai még újabb időben is több felette eltérő fölfogás és osztályozással találkoztak. CHRIST ezeket kiválóbb tanulmányozása tárgyává tette s a Journ. of Bot. 1876. megjelent dolgozatával s az exsicc. revisiójával ezen művecske közrebocsátására indokul szolgált. Új (a törzsfajok közt) csak egy a *R. Burnati* CHRIST in herb. Burn. (= *R. tomentella* f. *Burnati* CHR. Journ. Bot. = *R. corymbifera* ARD. ! 128 non BORKHAUSEN) mely a *Tomentella* és *Sepium* közé tartozik s állítólag a Skandináviai *R. sclerophyllá*vál közelebbi rokonságban állana (?). A *R. Hispanica* több részről nyert válfajai közül : a f. *viscida* PUGET a *micrantha* β *caloescens* BURN ET GREMLI alakköréhez ; a f. *Nevadensis* CHR. és a — *R. Nebrodensis* pedig egy új név *R. meridionalis* BURN. ET GREMLI alatt egyesítették ; míg a var. *Escorialensis* és a var. *florentina* CHR. a *R. Pouzini* alakjait képezik, melyet szerzők a *Toment.* — illetőleg *Transitoria*k közt a következő két válfajjal sorolnak föl : β) *Hispanica* f. non *hispidá* CHR. és γ) *R. Pouzini* forma (CHR.) — A *Caninák*nál a

dumalis és *biserrata* egyesítették; hasonlólag a *corisifolia* és *glau-canai* is több varietások; helyettük néhány vidékbéli válfajok állítottak föl. — *R. Gallica* L. a *R. Austriacával* itt is mint synonym szerepel. — A *R. arvensis* és *sempervirens* közt egy új „másodértékű“ fajt: *R. paradoxa* BG. lelünk, melyet CHAIST a Journ. bot. 1876 évfoly. mint *R. arvensis* × *sepium*-ot leirt.

A flora legjellemzőbb typosai: a *R. Seraphini*, *R. meridionalis*, *R. Pouzini* s a *R. Thureti*. Szerzők ez utóbbit — nehogy új fajt állítsanak föl! — CHAIST-nek általuk is idézett ellenzése dacára, (ki azt egy elég jól megkülönböztethető, a *Seraphini* és *rubiginosae* közt álló a *Calabricával* azonban nem egyesíthető alaknak tekinté), mégis a *Calabricához* mint válfajt csatolhatták csak, s ezen eljárásukat érdekes bizonyítékokkal támogatják. Ezen „törzs-fajokon“ kívül, melyek közt még néhány ismertebbek is mint a *graveolens*, *sepium* és *micrantha* egy alakban, (természetesen nem kisebb mérvben) lépnek föl, még egyes alakokkal is találkozunk, mint p. o. a *R. agrestis* SAVI, melyről tudni, hogy Franciaországban nagy elterjedéssel bír. Különös, hogy szerzők e rózsát csak egy helyről s csak virágban szedve említik, s leírásukban CHAIST jegyzetével (i. h. 116 l.) megelégednek, holott e rózsának fekete altermésén s törpeségén kívül — melyekről azonban említés itt sincs téve — bizonyára még egyéb kitűnő, élő példányokban fellelhető s néhány szóval kifejezhető jellegei is lehetnek! A „Magyar tengerpartot“ érdeklő, GONDR és mások herbariumából idézett de kevés, új adatokon kívül csak ismeretes idézeteket lelünk a osztr. magy. birodalomból a „földrajzi elterjedés“ rovatában.

• Annyi bizonyos — s csak ez egyet ohajtjuk még kiemelni, hogy a francia literatura e művecskével sem tért el az exact vizsgálatok útjáról s soha sem is lehet alkalma exact vizsgálataival ama iskola előtt „zavarba“ jöni, melyet Éjszakeuropában oly „büszkén“ építenek!

KELLER J. B.

TUDÓS TÁRSASÁGOK.

Académie des sciences Paris. Jan. 6. ül. B. RENAULT „Sur un nouveau groupe de tiges fossiles silicifiées de l'époque houillère“ (p. 34—36). A „*Sigillaire*“, *Diploxyylon* és a *Sigillaria vascularis* alkotják ezen új csoportot, melyet tekintettel a farész állományára *R. Poroxyleae*-nek nevez. — J. DE SAINES „Sur la maladie des *Chataigniers*“ (p. 36—39).

Jan. 13. ül. TAÉCOT „Existe-t-il, parmi les êtres inférieures dont nous nous occupons, des espèces exclusivement aérobies et d'autres exclusivement anaérobies? Tous ces êtres doivent-ils être

rangés dans deux classes ou dans trois, comme l'a successivement admis M. PASTEUR, ou dans une seule, comme je l'ai indiqué dernièrement ¹⁾ ? (p. 54—68). — J. E. PLANCHON „Le polymorphisme de l' *Agaricus melleus* VAHL“ (p. 65—67).

Jan. 20. ül. PASTEUR „Réponse aux Notes de M. TRÉCUL, des 30. dec. et 13 janv.“ (p. 106—107), TRÉCUL „Réponse“ (p. 107).

PASTEUR „Observations“ (p. 107—108). T. kényc kedve szerint használja a „vie, aérobie, anaérobie“ szavakat. A „vie“ (élet) szó táplálkozást és fejlődést jelent, az „aérobie“ szó életet táplálkozást (nutrition) és fejlődést (développement), mely közben a levegővel érintkezik és annak élelyét absorbeálja; az „anaérobie“ szó életet, táplálkozást és oly fejlődést jelent, melynek alkalmával ez nem érintkezik a levegővel és nem vesz fel semmi élelyt a levegőből. A „corpuscules-germes“ nem élnek és nem bírnak az élet semmi jellegével, azaz se táplálkozással, se fejlődéssel, se szaporodással. — CHATIN „De l'appareil spécial de nutrition des espèces parasites phanérogames“ (p. 108—111).

Jan. 27. ül. F. HÉTET „Sur les principes qui donnent au *Sarcocinia purpurea* ses propriétés thérapeutiques“ (p. 185).

Febr. 3. ül. PH. VAN TIEGHEM „Sur la fermentation de la cellulose“ (p. 205—210).

Febr. 10. ül. TRÉCUL „Dernière réponse a M. PASTEUR“ (p. 249—254). PASTEUR „Observations verbales“ (p. 254). TRÉCUL „Reponse“ (p. 254). PASTEUR „Reponse“ (p. 255). — A. CHATIN „Sur l'existence d'un appareil préhenseur ou complémentaire d'adhérence, dans les plantes parasites (p. 261—264). — E. FAIVRE „Recherches sur la formation du latex et des laticifères, pendant l'évolution germinative, chez l'embryon du *Tragopogon porrifolius*“ (p. 269—272). — P. SCHUTZENBERGER et A. DESTREM „Recherches sur la levûre de bière“ (p. 287—289). — B. CORENWINDER „Sur la banane“ (p. 293—295). A bananyümölcs vegyi elemzése. — CH. MUSSET „Observations sur une pluie de séve“ (p. 306—307).

Febr. 24. ül. E. FAIVRE „Le latex pendant l'évolution germinative du *Tragopogon porrifolius*, effectuée dans des conditions diverses de milieu extérieur“ (p. 363—371). — P. SCHUTZENBERGER et A. DESTREM „Sur la composition de la levûre de bière“ (p. 383—386.) (CR.)

HALÁLOZÁSOK.

ASCHNER TIVADAR társas káptalani kanonok † Pozsonyb. 1879. apr. 15., hosszú betegség után, élte 55. évében. Előbb mint tanár és

¹⁾ Comptes rendus LXXXVII, dans la note de p. 1059 et 1060.

igazgató működött a Nagy-Szombati gymnásiumnál; írt: „Korszerű javaslatok(at) honi floránkra vonatkozólag.“ Tanodai lapok 1860. 83. l.

W. RICHARDSON az angol növénycsereegylet legidősebb tagjainak egyike † AINWICKB. 1879. apr. 19. élte 80. évében. (EJ)

EDUARD SPACH a Jardin des plantes növény-gyűjteményének conservatora [*Spachea* ADR. JUSS. *Malpighiaceae*] * Strassburgb. 1801. nov. 20. † Parisb. 1879. május 17-ről 18-ra. 1824. Párisba jött és MIRBELHEZ csatlakozott, kinek 1823-b. segéde lett a Musée d'hist. nat.-nél, hol később a conservatorságot elnyerte, melyet haláláig el is látott. SPACH két nagyobb az embryogeniára vonatkozó értekezést, MIRBELLEL együtt közölt. Számos dolgozatai, melyeket vagy maga, vagy gróf JAUBERT-tel egykori francia miniszterrel írt, nagyrészt családok vagy genusok monographiái; JAUBERTTAL együtt készítette az „Illustrationes plantarum orientalium“ ötkötetes díszművet (Paris 1842—1857) és maga is egy nagy munka a „Histoire naturelle des végétaux Phanerogames. Paris 1834—48. XIV. voll. és atl.“, mely az u. n. „Suites à Buffon“ egy része. szerzője. SPACH bámulatos jártassággal bírt a nagy Párisi herbariumban és különösen a keleti növényekre nézve emlékezetéből mindenkor tudott felvilágosításokat adni. JANKÁVAL és e lapok kiadójával személyes összeköttetésben is volt.

KARL HEINRICH EMIL KOCH rendk. tanár a Berlieni egyetemen, * Weimarb. 1809. jun. 6. † Berlinb. 1879. máj. 25. Oroszországban és a Keleten utazott és hazánk legdélibb vidékeit is érintvén, néhány minket közelebből érdeklő adatot közölt¹⁾ a „Beiträge zu einer Flora des Orientes“ (Linnaea XXI. 289—443, 609—736. XXII. 177—336, 597—752. XXIII. 577—713. XXIV 305—480. és külön tíz füzetben Berlin 1848—1851 Schneider biz.) c. munkájában. Később mindinkább kertészeti és különösen dendrologiai tanulmányokkal foglalkozott és bizonyos körökben dominaló állást törekedett elérni.

KITÜNTETÉSEK.

Angliában, hol rendjeleket igen ritkán osztogatnak, GEORGE BENTHAM az Order of St. Michael and St. George „Companion“-jának és FERDINAND BARON VON MÜLLER ugyanazon rend „Commander“-jének lett kinevezve. A Linnean Society pedig, melynek kitüntetésait botanikai körökben a leguagyobbak közé számítják, a bold. THURER munkatársát E. BORNET-t és GUSTAV REICHENBACH-ot külföldi tagoknak választotta. Az utóbbira nézve megjegyzi a G. CHR. „DR REICHENBACH'S SERVICES TO BOTANY AND HORTICULTURE ARE NOT LIKELY TO BE UNDERVALUED BY READERS OF THE GARDENERS'S CHRONICLE.“

¹⁾ Ezeket JANKA a Verh. des Zool. Ver. VII. Sitzungsber. 1221. állította össze.

SZEMÉLYI HIREK.

Angliában is nagy feltűnést okozott HAYNALD bibornoksága. A legdistinguáltabb szaklapok, mint a Saturday Review, a Journal of Botany, a Gardeners Chronicle, meglepéssel constatálják e tényt. Az utóbbi egy nyilatkozatát helyén látjuk eredeti szövegezésében itt is közölni: We have known of Bishops in the ranks of botanists, but so far as we know Archbishop HAYNALD is the first Cardinal botanist. His Eminence is held in such esteem that botanists all the world over will rejoice at the honour paid him. (G. Chr. New Ser. XI. 660).

KINEVEZÉSEK.

W. FARLOW, a Cambridgen (É. Am.) újonnan felállított kryptogam botanikai tanszékre lett meghíva. (EJ.)

A Glasgowi tud. egyetem növénytan tanszékére ISAAC BAYLEY BALFOUR lett kinevezve. (EJ.)

Olaszország egyetemén is kezd a magántanárok intézménye terjedni, így G. BRIOSI magát Rómában a növényélettanból, F. P. SINAGUSA Palermóban növénytanból habilitálta. (NGB.)

NYILVÁNOS GYŰJTEMÉNYEK.

Az Erdélyi Múzeum növénytára egy nagyszerű gyűjteménnyel gazdagodott. Az Erdélyi Múzeum-egylet igazgató választmánya 1879 apr. 5. tartott ülésében, elhatározta, hogy JANKA VIKTOR herbariumát megveszi. Azóta az Erdélyi Múzeum a gyűjteményt is vette. A nev. növénytár ezen vétel következtében legalább is még egyszer oly nagy lett, mint eddig volt. A növények 2—3 év alatt meglesznek mérgezőek és fel lesznek ragasztva és ha addig a kézi könyvtár hiányai is pótolva lesznek, Kolozsvár a honi növények tanulmányozására oly alkalmat fog nyújtani, mint kevés más városa e hazának.

Reichenbergben a természetbarátok egylete a régóta tervbe vett növénykertet ezen évben megkezdte. (OBZ)

SZERKESZTŐI POSTA.

Mind azon tisztelt ügyfél urak, kik a MNL. számára közleményeket küldenek, sziveskedjenek mindenkor másolatokat visszatartani, mert kéziratokat a legjobb akarat mellett sem küldhetek vissza. A MNL.-nak netán szánt cikkekre nézve tájékozással megjegyzem, hogy több mint 7 lapra terjedő dolgozatokat csak rendkívüli esetekben fogadhatok el, továbbá, hogy magyar floristikus dolgozatok már oly mennyiségben vannak rendelkezésemre bocsátva, miszerint ezen évre e tekintetben már el vagyok látva. Az általános növénytan körébe vágó vagy a bryophytákra vonatkozó eredeti közlemények leginkább kívánatosak.